

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Lvdovici Molinæ, E Societate Iesv Theologiæ Doctoris, &
Professoris, Commentaria, In primam D. Thomæ partem**

Molina, Luis de

Lugduni, 1622

Qvæstio L. De substantia Angelorum absolutè.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73915](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73915)

Q V A E S T I O I.

De substantia Angelorum absolute.

Ordo praedemum ad consequentia.

Angeli vocabuli quid significet.

VEVS QVE ad quaest. 44. disputavit D. Thomas de generali rerum omnium à Deo emanatione, de qua eorumdem generali distinctione. Disserit deinceps de particulari creaturarum productione & distinctione. Exorditur verò ab angelica natura omnium praestantissima, cuius tractatio vsque ad quaestionem 64. extenditur.

Nos ergo incipiamus ab explicatione vocabuli, etc. quod nomen est Græcum, idemque significat, quod Latine nuncius. Vnde Ambrosius in cap. 1. Epistola ad Hebræos, in illa verba quæ Paulus ex Psalmo 103. citat: Omnes sunt administratorij spiritus, sciendum est, inquit, quod Angelus nomen est officij non naturæ, qui etiam semper sunt spiritus, non semper Angeli vocari possunt. Queris huius naturæ nomen: spiritus est. Queris officij? Angelus ex eo, quod est, est spiritus: ex eo quod agit, Angelus, quia alij, etc. Græce, nuncius Latine dicitur. Sicut homo nomen est naturæ, miles verò nomen est officij: sic qui erant iam spiritus conditi à conditore Deo, faciunt eos Angelos, mittendo eos nunciare, quod iusserit. Hæc Ambrosius. Idem docent Hilarius 5. de Trinitate, Augustinus in eadem verba Psalms 103. & 15. de Civitate Dei cap. 23. Gregorius homilia 34. in Evangelia, & habetur in Breuiario Romano, Lectione 5. in festo sancti Michaëlis. Isidorus libro 1. Sententiarum de summo bono capite 12. & plerique alij. Id quod satis colligitur ex verbis Psalms 103. citatis. Sensus enim eorum est: Qui facit spiritus, id est, substantias spirituales, corporive expertes, Angelos suos, id est, nuncios suos, iuxta illud Pauli ad Hebræos capite 1. Omnes sunt administratorij spiritus in ministerium missi propter eos qui hereditatem capiunt salutis. Quod fit, vt in Scripturis sanctis conuocatores, & sacerdotes, Angeli in hac significatione dicantur, iuxta illud Malachia 2. Labia sacerdotum custodient scientiam: quia Angelus Domini exercituum est, id est, nuncius ad docendum populum & denuncianda Domini præcepta. Ex illud Malachia cap. 3. Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam: quod Christus Dominus Matthæi capite 11. ad literam dictum fuisse dicit de Ioanne Baptista. Christus etiam Dominus Istaie cap. 9. iuxta versionem Septuaginta interpretum, magni consilij Angelus, in eadem significatione appellatur. Licet autem nomen Angelus vi suæ significationis substantias incorporeas & spirituales non significet, eaque de causa nunquam ab antiquis Philosophis tali nomine inueniantur nuncupate, sed vel substantia separate, & intelligentiæ à Peripateticis vocentur, à Platoniceis verò, ea quidem, quæ bonæ sunt, demones, id est, sapientes: ea verò, quæ sunt malæ, cacodæmones dicantur: attamen ex consuetudine Scripturarum sanctarum, vsuque factorum doctorum, iam nomen Angelus accommodatum est ad significandas eas substantias creatas & completas, quæ intellectuales sunt, viderique nequeunt, & ob id spirituales dicuntur.

A partem habet extra partem. Quia verò formæ brutorum perfectorum, licet ex Diui Thomæ sententia, indiuisibiles sint, nec partem habeant extra partem, sunt tamen formæ corporis, & quoad omnes suas potentias atque operationes sunt corporeæ, eò quod omnes in organo corporeo resident, suntque in eo extensæ: quia etiam licet humanus animus indiuisibilis sit, & quoad aliquas suas potentias & operationes à corpore tamquam à subiecto non pendeat, est tamen forma corporis, & quoad multas alias functiones residet in organo corporeo, in quo illas habet extensas, eaque causa fit, cur, non solum B formæ brutorum perfectorum, sed etiam humanus animus dicatur quadam ex parte, ratione aliqua corporeus: vt hunc etiam modum corporei excluderet Diuus Thomas ab Angelis, quarit hoc loco, vtum Angeli sint omnino incorporei. Quod si quaestione sequenti articulo primo perit: vtum Angeli habeant corpora naturaliter sibi vnita, quæ quaestio superflua videri posset post disputationem huius articuli in sensu, in quo à nobis explicata est: dicendum est, id eo consilio fuisse, vt intelligeretur exactius, qualisnam esset vnio Angelorum cum corporibus assumptis, in quibus sæpe apparent, quod tota illa quaestione disputat, neque hic erat proprius locus id exactè examinandi. Porro Diuus Thomas in corpore huius articuli simul probare nititur, dari substantias creatas incorporeas omnino, quas Angelos appellamus: Atque ita simul in initio huius tractationis satisfacere intendit quaestioni an est, in re non satis lumine naturali perspicua.

Error fuit Saducæorum non esse Angelos, vt ex illo Actorum capite 21. constat: Saducæi dicunt non esse resurrectionem, neque Angelum, neque spiritum. Pharisæi autem vtraque consentiunt. Fuit etiam quondam inter Philosophos dubitatum, an essent demones, prauitæ Angeli, & quidam ex Peripateticis eos esse negarunt. In quo errore videtur fuisse Aristoteles, idque illum existimasse affirmat Aueroës in Epistola de resurrectione. Etenim vt ex illius operibus colligere licet, nullas alias substantias credidit esse separatas à materia, quàm eas, quæ orbem mouent: has autem, neque Aristoteles, neque quisquam alius esse malas est arbitratus. Praterè Aristoteles in problematibus part. 30. de arreptitiis, non à demonibus, sed melancholico humore eos vexari docuit.

Est verò dogma fidei, saltem in eo sensu Angelos esse, quod in rerum natura sunt substantiæ quædam intellectuales create nobilitate excedentes humanam naturam, atque adeo corpora omnia, quæ sensibus percipiuntur. Imò esse non solum Angelos bonos & beatos, sed etiam malos, quos demones appellamus.

Primum colligitur aperte ex Psalms 8. quo in loco de homine ait regius Propheta: Minuisti enim paulo minus ab Angelis. Et constituisti eum super opera manuum tuarum. Eum locum ad Hebræos 2. exponit etiam Paulus de Christo, quem ait paulò minus, quàm Angeli, fuisse minoratum quoad naturam assumptam. Cum ergo humana natura, & præsertim ea quæ fuit in Christo, nobilitate excedat corpora omnia, quæ sub sensum cadunt: Angeli verò quoad naturam, non verò quoad dona gratiæ, Christum nobilitate excedant: efficitur, vt in rerum natura sint substantiæ create intellectuales nobilitate excedentes res omnes corporeas, quæ sub sensum cadunt. Confirmatur ex illo Concilij Lateranens. 2. capite Firmiter, de summa Trinitate & fide Catholica: Creator omnium inuisibilium & visibilium.

Error Saducæorum Angelos negantium.

Aristoteles videtur negasse malos Angelos esse.

Angeli non solum bonos, sed etiam malos esse dogma fidei.

ARTICVLVS I.

Vtrum Angelus sit omnino incorporeus.

Sensus quaestio.

N quaestione proposita sumitur incorporeum, vt distinguitur contra extensum tam per se, quàm per accidens, quale est id omne quod Molina in D. Thom.

spiritualium & corporalium, quae sua omnipotente virtute simul ab initio temporis, utramque de nihilo condidit naturam, spiritualem, & corporalem, Angelicam videlicet & mundanam, ac deinde humanam quasi communem ex spiritu & corpore constitutam. Consonat etiam illud Symboli: Factorem caeli & terra, visibilium omnium & invisibilium.

Secundum verò, quoad Angelos quidem bonos & beatos, constat ex illo Tobiae cap. 12. Ego sum Raphael Angelus, unus ex septem, qui astamus ante Dominum. Matthaei 18. Angeli eorum in caelis semper vident faciem Patris mei, qui in caelis est. 1. ad Timotheum cap. 5. Testificor coram Deo, & Christo Iesu, & electis Angelis eius, & ex plerisque aliis tam veteris, quam novi Testamenti locis. Quoad malos verò id ipsum manifestum est. Nam Levit. 18. habetur: Nequaquam ultra immolabunt hostias suas demoniis. Deu. 31. Immolauerunt demoniis, & non Deo. Tobiae 3. & sequentibus capitibus celebris illa historia narratur de demone illo, qui vocabatur Asmodaeus, & viros Sarae Raguelis filiae interficiebat, quem Raphael Angelus compescuit. Christus Dominus, cuiusque discipuli, multos spiritus immundos de corporibus hominum eiecerunt, & aliquando legionem integram daemoniorum. 2. Petri cap. 2. Si Deus Angelis peccantibus non peperit, sed rudentibus inferni detrahit in tartarum, ut addit cruciandos. Iudas Apostolus in sua Canonica, Angelos, qui non seruauerunt suum principatum, in iudicium magni Dei vinculis aeternis sub caligine seruauit.

Damones esse probatur ex sacris literis.

Item ex variis eorum effectibus.

Angelos esse corporeos qui nam asseuerant secuti Platonicos.

Ut pleraque alia vtriusque Testamenti omittam testimonia, ex innumeris effectibus, qui quotidie cõperiuntur, & à locupletissimis autoribus referuntur, compertissimum est, demones esse: effectus autem sunt, veneficiorum, lamiarum, apparitionum demonum, pactorum cum illis, magicæ artis, arripitionum, qui adeo mirabilia loquuntur, ut ea nunquam, vel discere, vel audire poterint, missis aliis effectibus plerisque tam deprauatis, ut nõ nisi ab spiritibus nequam euenire possint. Accedunt oracula, & pleraque alia, quæ inter gentes, & olim in demoniorum templis fuerunt, & in hodiernum vsque diem in nouo orbe, in India Orientali, atque in variis Ethiopiarum partibus, aliisque locis perseverant: quæ sanè non aliunde, quam ab spiritibus immundis euenire possunt. Lege Victoriam in relectione de arte Magica numer. 10. & 11. quo in loco copiosè demones esse ostendit, variisque ea de re Philosophorum sententias refert.

An verò Angeli sint corporei, dubium olim fuit. Nam multi ex antiquis Patribus & Doctoribus sensisse videntur eos habere corpora: id quod ex Schola Platonica, cuius erant multi ex eis studiosi, asserente eos esse corporeos, hausisse videntur. Quibusdam ex eis asserunt etiam præbuit, quod referre Augustino q. 3. in Genesim, & 15. de Ciuit. Dei cap. 22. & 23. Cassian. collation. 8. c. 21. & plerisque aliis, vbi Gen. 6. in editione vulgata iuxta veritatem Hebraicam habetur: Videmus Filij Dei filias hominum quod essent pulchrae, acceperunt, & c. si nõ in omnibus certè in plerisque codicibus tam Græcis quam Latinis versionis septuaginta interpretum habebatur: Videmus Angeli Dei filias hominum, & c. Rursus vbi inferius in editione vulgata habetur: Gigantes autem erant super terram in diebus illis: postquam enim ingressi sunt Filij Dei ad filias hominum, illaque genuerunt, & c. In eisdem codicibus habebatur: Postquam enim ingressi sunt Angeli Dei ad filias hominum, & c. Antè versionem autem Hierony. versio Septuaginta interpretum, tã Græca quam Latina, erat in vsu in Ecclesiis & apud Patres.

Tertullian. Antiquissimus itaque Tertullianus in libro de

carne Christi, paulò post medium, credens tres illos Angelos, qui Abraham apparuerunt, carnem assumpsisse humanam sibi substantialiter, ac hypostaticè vnitam, ait: Constat Angelos carnem non propriam gestasse, ut patet à natura substantiæ spiritualis, & si corporis alicuius sui tamen generis, in carnem tamen humanam transfigurabiles ad tempus, ut videri, & congregari cum hominibus possent. Et in libro de velandis virginibus paulò ante medium illud Gene. 6. citatum, de Angelis intelligit, affirmatque de cælo fuisse lapsos ob concupiscentiam fornicatam, cum eisque nubia contraxissent, atque ex eis filios genuissent. Idem innuit in libro de habitu mulieribus, paulò post principium. Quæ sanè minimè asseuerasset, nisi corporeos eos esse credidisset.

Lactantius quoque libro 2. de diuinorum institutio. cap. 15. affirmat, post casum diaboï de cælo, missos fuisse Angelos bonos in custodia hominum, illosque pulchritudine mulierum allectos, suauitateque diabolici decipios, mulierum congressibus fuisse inquinatos, atque ita, de Angelis Dei, satellites diaboli esse factos, detrusosque in infernum. Genuisse verò ex mulieribus neque Angelos neque homines, sed quosdam mediã quãdam naturam habentes: hosque esse demones, qui manent in terra, & qui vexant, ac decipiunt homines, in omnemque nequitiam eos perducere conantur. Quare Lactantius quoque Angelos corporeos esse credidit, habere tamen corpora alterius rationis ab iis corporibus, quæ sub sensum cadunt.

Attali secundo loco hunc Lactantij errorem, ut admonerem, nec Tertullianum, nec quemquam alium, ex iis, qui affirmant Angelos corrupti de cælo ob concupiscentiam mulierum, intellexisse de Luciferò & focis, qui ante casum primorum parentum lapsi sunt, sed de quibusdam aliis Angelis, quos arbitrati sunt postea cecidisse, iuxta testimonium illud Genes. 6. præuè intellectum. Ut enim Lactantius luce clariùs hoc affirmat, ita Tertullianus, & alij, qui circa testimonium Genes. 6. errauerunt, casum Luciferi per superbiam, longèque diuersum esse affirmat. Vnde Hieronymus in illud Marth. 6. Fias voluntas tua sicut in cælo, & in terra, aduersus hos omnes ait: Erubescant ex hac sententia, qui quotidie in cælo ruinas fieri mentiuntur.

Iustinus martyr in Apolo. 1. pro Christianis ad Senatum: Angelis, inquit, quos ea de causa parauit, prouidentiam, curationemque tradidit. Angeli autem, qui hunc ordinem deseruissent, cum mulieribus concubuerunt, liberisque procreauerunt, sique sunt qui vulgo demones nominantur. Quòd si, quæ in Iustino sequuntur, attentè legas, inuenies idem ferè sensisse, quod Lactantium existimasse retulimus.

Methodius in sermone de resurrectione sic loquitur: Diabolus prauus factus est circa concreditorum ipsi administrationem, & inuidiam contra nos concepit: quemadmodum & qui postea carnes amauerunt, cum filiabus hominum ob concubitus amorem conuersi sunt. Eusebius in libro Evangelicæ preparationis capite 4. cum quædam ex Plutarcho, his antea dictis consona, attulisset, addidit: Vnde mihi suspicio nonnunquam incidit, ne ista illa sint, quæ, ante diluuium à gigantibus facta diuina scriptura tenet. De quibus dicitur: Cum autem vidissent Angeli Dei filias hominum, quod essent speciosæ, elegerunt sibi ex illis uxores, ex quibus procreati sunt famosissimi gigantes à seculo. Suspicabitur etiam qui suam villos, & illorum spiritus esse, qui ab hominibus postea diu nuncupati sunt, pugnaeque illorum, rumulus & bella esse, quæ fabulosè de Diis scribuntur. Hæc Euseb. Consentit ex parte Philo Iudæus in lib. de Gigantibus, codicibus illis translationis Græcæ scriptura.

Methodius in sermone de resurrectione sic loquitur: Diabolus prauus factus est circa concreditorum ipsi administrationem, & inuidiam contra nos concepit: quemadmodum & qui postea carnes amauerunt, cum filiabus hominum ob concubitus amorem conuersi sunt. Eusebius in libro Evangelicæ preparationis capite 4. cum quædam ex Plutarcho, his antea dictis consona, attulisset, addidit: Vnde mihi suspicio nonnunquam incidit, ne ista illa sint, quæ, ante diluuium à gigantibus facta diuina scriptura tenet. De quibus dicitur: Cum autem vidissent Angeli Dei filias hominum, quod essent speciosæ, elegerunt sibi ex illis uxores, ex quibus procreati sunt famosissimi gigantes à seculo. Suspicabitur etiam qui suam villos, & illorum spiritus esse, qui ab hominibus postea diu nuncupati sunt, pugnaeque illorum, rumulus & bella esse, quæ fabulosè de Diis scribuntur. Hæc Euseb. Consentit ex parte Philo Iudæus in lib. de Gigantibus, codicibus illis translationis Græcæ scriptura.

pruaginta interpretum deceptus.

Vindicatur ab errore D. Ambrosius lib. de Noe et arca.

A quibusdam citatur Ambrosius quasi eiusdem fuerit sententia, eod quod in libro de Noe & arca cap. 4. enarrans illa verba: Gigantes erant in terra: dicit, ex Angelis & mulieribus generatos asserit, quos hoc appellat vocabulo, volens eorum exprimere corporis magnitudinem. Certè tamen non fuisse Ambrosium in hoc loco illius sententia, verius est: solum enim arbitratis (iuxta codices quibus utebatur) vbi scriptura habet, Filij Dei, habere, Angelis Dei, dixit, Gigantes illos ex Angelis & mulieribus fuisse generatos, nomine Angelorum iustos, qui ex Seth descendentibus intelligens: paucis namque interiectis subiungit: Plerumque Angelos filios Dei vocat Scriptura, quia ex nullo homine generantur animo. Itaque viros fideles filios suos duci non est aspernatus Deus. Hac Ambrosius ibi. Quibus verbis satis expressit, homines iustos appellatos esse ibi Angelos Dei, hoc est, Dei filios per gratiam. Eodemque modo exponunt locum illum (si iuxta codices illos legendum sit, Angelis Dei) Augustinus q. 3. in Genes. 15. de Ciuitate Dei cap. 23. & plerique alij. Ait namque Augustinus, Ioannem etiam Baptistam, aliisque iustos Angelos Dei in Scriptura fuisse appellatos.

D. Ambrosius alibi in eodem volumine.

Plus redolent eundem errorem verba illa Ambrosij lib. 1. de virginibus, non longè à fine. Castius Angelos fecit, qui eam seruauit, Angelus est: qui eam perdidit, diabolus est. Quam preclarum est autem Angelos propter intemperantiam suam in saculum cecidisse de caelo, virgines propter castitatem in caelum transisse de saeculo. Hac Ambrosius.

D. Cyprianus.

Idem innuit Cyprianus de singularitate clericorum versus finem, dum ait, Angelos cum feminis cecidisse.

Burgensis et alij error excelsior.

Burgensis additione 1. in 6. cap. Genes. secutus Iosephum lib. 1. antiquitatum cap. 5. & quosdam alios Hebraeos, arbitratur, daemones post lapsum in corporibus assumptis congressos cum mulieribus: quae fuerunt ante diluuium, genuistque ex illis, idque narrare Scripturam in principio illius capituli. Ducitur debili satis argumento. Ait namque, gigantes in Hebraeo dici à cadendo, quasi cadentes, vt glossa interlinearis in verbo gigantes adnotauit, nominèque gigantum significari ibi daemones, qui corruerunt, illisq; esse, qui in corporibus assumptis genuerunt ex filiabus hominum. Quis autem non videat sententiam hanc, cum per se absurdam esse, tum vim maximam inferre Scripturae in eo loco. Quanam quaelo ratione daemones possent peccatum Filij Dei eo loco non semel vocabuntur? Praeterea gigantes, de quibus ibi est sermo, non intelliguntur illi, qui genuerunt ex filiabus hominum, vt ex ipso contextu Scripturae est manifestum, sed qui geniti sunt ex Filiis Dei & filiabus hominum: hi autem proculdubio homines erant. Praeterea aliàs saepe in Scriptura sermo est de Gigantibus, eodem profus vocabulo significatis: cum tamen de hominibus, & non de daemionibus sit sermo. Rationes autem impositionis illius nominis in idiome Hebraeo tradunt multas Lycopmanus in eum locum, & plerique alij.

Gigantes.

Subiungit Burgensis hanc suam sententiam consonam esse beato Augustino 15. de Ciuitate Dei cap. 23. ait namque: Creberrima fama est, multiq; se expertos, vel ab eis qui experti essent, de quorum fide dubitandum non est, audisse affirmant, Syluanos, Panes, & Faunos, quos vulgo incubos vocant, improbos saepe exiisse mulieribus, & earum appetisse, ac peregrisse concubium, & quosdam daemones, quos Drusius Galli nuncupant, hanc assidue immunditiam, & tentare, & efficere plures talesque asseuerant, vt hoc negare impudenti vi. Molina in D. Thom.

A deatur. Hac Augustinus.

Verum licet negandum non sit daemones in corporibus assumptis, atportatogue femine calido alicuius hominis, qui se polluat, aut alterius animalis, posse, imò re ipsa nostris etiam temporibus concubuisse, generasseque ex femina, vel hominem, vel monstrum pro qualitate feminis, quae tamen res genita non erit filius daemionis, sed eius animalis, à quo decisum fuit semen, nihilominus notissimum est, Burgensis sententiam Augustino aduersari illo eodem capite, & aliàs saepe.

Sunt multi alij Patres & Doctores, qui, nequam fundati testimonio illo Genes. 6. arbitrantur nihilominus Angelos corporeos esse, corpore tamen alterius rationis à nostro: aut certè plus in eam partem, quam in contrariam, propendent. Ita censent Origenes 1. lib. Periarchon. cap. 6. & lib. 2. cap. 2. Philo in opificio sex dierum. Basilus in libro de Spiritu sancto cap. 16. vbi ait: In caelestibus viriutibus, substantia quidem earum, pura spiritus, est aereus aut ignis immaterialis iuxta id quod scriptum est: Qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos ignem vrentem. Ea propter, & in loco sunt, & sunt visibiles, dum iis, qui digni sunt, apparent in specie propriorum corporum. Gregorius Nazianzenus, oratione 34. 38. & 42. Damascenus lib. 2. fidei Orthodoxae cap. 3. licet Angelos incorporeos, & immateriales esse dicant arbitrantur tamen eos esse aerea, aut ignea cuiusdam immaterialis substantiae, iuxta illud: Qui facis Angelos tuos spiritus, & ministros tuos flammam ignis. Adiungit Gregorius Nazianzenus: Vel alterius similis substantiae. Damascenus item haec addit: Angelus incorporeus & immaterialis dicitur, quantum ad nos. Nam omne ad Deum collatum (qui solus incorporeus est) crassum & materiale comperitur: sola enim verè immaterialis & incorporea diuinitas. D. Thomas hoc loco in responsione ad primum exponere conatur hunc locum Damasceni, & certè Damascenus eodem capite subiungit, Angelum non habere trinam dimensionem, atque adeo esse expetrem quantitatis. Cui subscribit Cassianus collatione 7. cap. 13.

Origenes, Philo, D. Basilus.

D. Gregorius Nazianz.

D. Damasc.

D. August.

Augustinus praeterea 2. super Genesim ad litteram capite 17. de daemionibus ait: Quaedam vera nosse partim quia subtilioris sensus acumine, partim quia corporibus subtilioribus vigent, & c. Et libro 3. capite 1. Et si daemones, inquit, aereasunt animalia, quoniam corporum aereorum natura vigent. Epist. 115. ad Nebridium affirmat, Angelos esse animalia aerea, seu etherea acerrimi sensus. 3. libro de Trinitate c. 1. ait: eos habere corpus spirituale, non cui subdantur, sed quod subduntur gerunt. 11. de Ciuitate Dei cap. 23. affirmat daemionem pessimum habere corpus aereum. & lib. 15. cap. 23. ait, se non audere definire, an Angeli, corpore aereo ita corporati, possint etiam hanc pati libidinem, vt quomodo possint, sentientibus foeminis miscantur. Et in enarratione Psalmi 85. & 145. asserit, corpora beatorum futura post resurrectionem, qualia sunt corpora Angelorum. Posteriorique loco ait, corpus angelicum inferius esse anima.

Multi (vt Magister in 2. dist. 8. refert, annuerque viderit) voluerunt Augustinum, non ex propria, sed ex Platoniorum sententia fuisse locutum, in eumque modum eum exponunt D. Thomas, quaestione sequenti artic. 1. D. Bonauentura in 2. dist. 8. quaest. 1. & plures alij. Potèstque id confirmari, quoniam 21. de Ciuitate Dei cap. 10. sic scribit: Sunt quaedam sua etiam daemionibus corpora, sicut doctis hominibus visum est ex isto aere crasso & humido. Paterisque interiectis subiungit: Si autem quisquam nullo habere corpora daemones asseuerat, non est de hac re.

aut laborandum operosa inquisitione, aut contentiosa disputatione certandum. Et in Enchiridio cap. 59. difficilem reputat questionem, utrum Angeli corpora habeant cõtractabilia, an non, adductisque rationibus in utramque partem, concludit: Cum ista quæruntur, & ea sicut potest quisque coniectat, non inuoluntate exercentur ingenia, si adhibeatur disputatio moderata, & absit error opinantium se scire, quod nesciunt. Quid enim opus est ut hac, atque huiusmodi, affirmentur, vel negentur, vel desinantur cum discrimine, quando sine crimine nesciuntur. Hæc Augustinus ibi. Verum licet hæc testimonia satis probent, Augustinum nõ mordicus adhæsisse illi sententiæ, neque eam ut certam habuisse, negandum tamen non est, illum in ea fuisse sententiam, ut satis ex testimoniis paulõ ante relatis est manifestum. Primo tamen libro retract. c. 11.

Angelorum, inquit, sanctorum nomine omnem sanctam creaturam spiritualem, in Dei secreto, atque occulto ministerio constitutam nunc appellauerim: sed spiritus Angelicos sancta Scriptura nomine animarum significare non solet. Verum tamen neque hoc testimonium conuincit Augustinum retractasse priorem sententiam: tam enim ipse, quam plerique alij sancti citati, & citandi, nomine spiritus intelligunt quamcumque substantiam inuisibilem, ac tenuem, siue corpus sit, siue nõ.

Gennadius item in libro qui sub nomine Augustini de Ecclesiasticis dogmatibus inscribitur c. 11. Nihil, inquit, incorporeum, & inuisibile naturam credendum, nisi solum Deum. Et cap. 12. Creatura omnis corporea est, Angeli, & omnes celestes virtutes corporee, licet non carne subsistant. Cassianus collatione septima capite 13. negat Angelos esse incorporeos, licet tenuiora dicat esse eorum corpora, quam nostra.

Gregorius etiam, dum in homilia de Epiphania Angelos animalia rationalia appellat, videtur etiam esse in eadem sententia. Athanasius etiam in libro de communi essentia, Angelum appellat animal rationale. Bernardus sermone 5. in Cantica affirmat Angelos habere corpora, eisque indigere, ut de loco ad locum transeant, nobisque subueniant. Vtrum verò eiusmodi corpora sint eis innata, ita ut Angeli animalia sint, at immortalia, corruptionique minimè obnoxia, an verò ea assumant, ac deponant, quando oportet, ait varios varia sentire, seque in ea re nihil habere certum. Et sermone 6. sequenti propendere videtur in eam partem, quæ dicit, eos esse corporeos. Id quod ex quinto de consideratione ad Eugenium clariùs constat. De Angelis namque sanctis ait, eos esse corporee aethere, immortalitate perpetuos, impassibiles, sed factos, id est, gratia, non natura. Subiungit tamen: Quamquam de corporibus horum, non modo unde sum, sed an aliquatenus sint, hæret sententia aliquorum. Unde si quis inter opinabilia magis id ponendum censuerit, non contendo. Hæc Bernardus.

Rupertus quoque Abbas 1. de Trinitate cap. 11. & lib. 1. in Genes. c. 11. & lib. 1. de victoria verbi Dei c. 26. & 28. Angelos corporeos esse affirmat. Quamuis cap. 28. citato addat, non esse id adeo certum, quin oppositum possit probabiliter asseruari. Augustinus Eugubinus in illud Psalmi 103. Qui facis Angelos tuos spiritus: Platonici, inquit, & Christiani summa concordia fatentur demones aereos esse corpore, & habitatione. An autem id de Angelis dici possit, non facile nunc asseruerim. Videtur tamen tam in antecedentibus, quam in sequentibus affirmare, omnes Angelos esse corporeos.

Caictanus in illud ad Ephes. 2. Secundum principem potestatis aëris huius, ait: Crediderim ego demones esse spiritus aereos, & id consonare vera philosophia rationi. Per quemadmodum inuenitur vegetatiuum sine

A sensitiuum, & sensitiuum sine secundum locum motiuo, & intellectuuum sine secundum locum motiuo: ita inueniatur secundum locum motiuum sine sensitiuo: quod est potius huiusmodi aereos spiritus constantes ex intellectu & secundum locum motiuo: & est sermo de motu progressivo absque sensitiuo. Sed hæc diffusio rem exigentem tractatum, quam locum iste compatiatur. Verum appellatione aëris non intelligo elementum aëris, sed subtile corpus nostris sensibus ignotum, corpus simplex, ac incorruptibile, naturam moueri localiter ab anima ad omnes differentias positionis, absque repugnantia aliqua ex natura corporis: sicut corpus caeleste naturam est moueri circulariter in ea velocitate, qua sua anima mouetur. Hæc Caict.

B Quod plus ponderis habere videtur in confirmationem sententiæ tot Patrum ac Doctorum est, quod in Concilio Nicæno 2. à Patribus videtur approbata sententiæ, quæ dicit Angelos esse corporeos. Cum enim in eo Concilio de cultu & adoratione imaginum ageretur, actione 1. lectus est liber Iohannis Thessalonicensis Episcopi, in quo cum gentili quodam Philosopho disputans, inter alia dixit, quæ sequuntur. De Angelis, & Archangelis, & eorum potestantibus, quibus, & nostras animas adiungo, ipsa Catholica Ecclesia sic sentit: esse quidem intelligibiles, sed non omnino corporis expertes & inuisibiles, ut vos gentiles dicitis: verum tenui corpore præditos, & aereos siue igneos, ut scriptum est. Qui facit Angelos suos spiritus & ministros eius ignem vrentem. Sic autem multos sanctorum Patrum sentisse cognouimus, quorum est Basilus cognomento Magnus, & beatus Athanasius, & Methodius, & qui stant ab illis. Solummodo autem Deus incorporeus, & informabilis: intelligibiles autem creaturae nequaquam ex toto sunt incorporeæ, & imitabiles picture existunt: quare etiam in loco existunt, & circumferentiam habent. Quamquam autem non sunt, ut nos, corporei, ut pote ex quatuor elementis, & crassa illa materia, nemo tamen vel Angelos, vel demones, vel animas dixerit incorporeas: multoties enim in proprio corpore visi sunt, sed ab illis, quibus Dominus oculos aperuit. Nos igitur eos, non ut Deum, sed ut creaturas intelligibiles & ministros Dei: non tamen verè incorporeos, pingimus, & colimus. Quod autem forma hominis pingantur, in causa est, quod in ea visi sunt, si quando ministerium Dei apud homines obierunt. Hæc ex libro illo. Cum autem his perlectis Tarasius Patriarcha dixisset: ostendit Pater, quod Angelos pingere oporteat, quando circumscripti possunt, & ut homines apparuerunt: Synodus respondit, Etiam Domine.

C His non obstantibus, affirmandum est cum communi Scholasticorum sententia, Angelos incorporeos esse. Et quamuis contraria sententia, etiam post definitionem Concilij Lateranensis 2. quam subiciemus, non sit erroris condemnanda, certè non est fati tuta: sed temeritatis culpandos esse censo Caictanum, & quotquot post eam definitionem illi sententiæ adhæserunt, quicquid Sixtus Senensis lib. 5. Bibliothecæ annotatione 8. dicat.

Nostra ergo, & communis Scholasticorum sententia, probatur primò. Quoniam in Concilio Lateranensi capite Firmius, de summa Trinitate & fide Catholica in hunc modum definitum est. Unum est vniuersorum principium, creator omnium inuisibilium & visibilium, spiritualium & corporalium, qui sua omnipotente virtute simul ab initio temporis, utramque de nihilo condidit creaturam, spiritualem & corporalem, angelicam videlicet & mundanam: ac deinde humanam quasi communem ex spiritu & corpore constitutam. Diabolus verò & demones alij à Deo quidem naturæ creati sunt boni, sed ipsi per se facti sunt mali. Hæc Concilium illud. Cum verò diuidat spiritualem creaturam in

E

Angeli
spiritus
sua
sua
sua

corpo

corporali, dicatque Angelicam esse spirituale, perspicue affirmat, Angelum non esse corporeum, sed esse spiritum, ut spiritus distinguitur contra corpus, & non ut spiritus dicitur etiam aer & ventus. Item cum nomine corporalis creaturae exponat Concilium intelligi creaturam mundanam, manifestum est Patres Concilij intellexisse, Angelos neque aëreo, nec igneo, nec caelesti corpore constare, ex quibus mundana corporeave creatura etiam coalescit. Præterea cum Concilium subiungat, *naturam humanam esse quasi communem, quia constituitur ex corpore & spiritu*: constat autem rationalem animum indiuisibilem ac incorporeum esse secundum suam substantiam, hoc est, expertem quantitatis ac dimensionis: alioquin nec esse posset penetratiue cum corpore humano in eodem loco, nec Concilium ipsum distinguere eum à corpore, dicens *naturam humanam esse constitutam ex spiritu & corpore*: euidenter colligitur, Concilium paulò ante locutum fuisse de spiritu, ut distinguitur à corpore, & à re corporea. Denique cum Concilium dicat, diabolum, & alios demones creatos fuisse à Deo natura bonos, & tam ipsum quam Scriptura sacra aperte innuunt pares eiusdemque rationis in naturalibus fuisse ante peccatum cum Angelis bonis: natura autè post peccatū fuerit eadem, quæ erat ante peccatum, ut Dionysius cæterique Theologi affirmant, luménque ipsum naturæ docet: ridicula sanè est illorū sententia qui affirmant, demones habere corpora aërea, & de Angelis bonis dubitāt an corpora habeant de eadē substantia.

Iouerius, & Miranda in summis Conciliorū, post verba Concilij Nicæni, quæ retulimus, subiungunt, *neque illam Concilij Nicæni, neque hanc Concilij Lateranensis fuisse definitionem Ecclesie, quod Angeli corporei, aut incorporei sint*: sed Patres Concilij Nicæni, supponentes tamquam veram sententiā Platoniorū, quæ tunc cōmuniō erat in Ecclesia, fuisse eo modo locutos: nec id intēdisse definire, sed solū imagines, etiam Angelorum, habendas venerandasque esse, atque ad eō esse in eum finē depingendas: quod in eo Concilio controuertebatur. Patres verò Concilij Lateranensis, supponentes tamquam veram sententiā, quæ iam eo tempore cōmuniō erat & recepta, fuisse eo modo locutos, non intendentes tamen id definire, sed solū, *Deum esse principium vniuersorum tam visibilibus, quam inuisibilibus*. At certè Patres Concilij Lateranensis instar definitiōnū loquuntur, in fidei quæ definitione illa inseruerunt tãquam illius partem: neque video, si id definire intendissent, quibus aliis verbis, aut qua alia forma vti debuissent. Et saltem ingens est temeritas, ne amplius dicam, post eam approbatōnē illius opinionis, dum in eum modum definitio illa fidei lata est, à cōmuni Scholasticorum sententiā discedere: tametsi ante expressiorem aliam Ecclesie definitiōnem non sit id tamquam error condemnandum. Quod ad Concilium Nicænum attinet, manifestum est, id non esse definitiōnē Ecclesie: tam enim tota ea actiōne quinta quàm præcedentibus, & sexta sequenti, expenduntur sententiæ Patrum, vsus, & traditio perpetua Ecclesie, circa vsū & veneratiōnē imaginum, & denique ea quæ inducere poterant ad definitiōnem conficiendam, & tandem actiōne septima consecrata, editaque est definitio. Quare quæ ex eo libro Ioannis Thessalonicensis lecta expensaque in quadam parte illius quintæ actiōnis fuerunt, solū fuerunt discussio & consultatio quædam circa vnum ex iis, quæ eos inducere poterant ad definitiōnem conficiendam: Spiritus sanctus autem licet in Conciliis assistat, ut Ecclesia in suis defini-

tionibus non erret, non tamen, ut non erret in singulis, ex quibus ad definiendum ducitur.

Secundò probatur nostra sententia, quia in Scripturis sanctis nomine, *spiritus*, res incorporea ut plurimum intelligitur, iuxta illud Ioan. 4. *Spiritus est Deus*. Eccl. 12. *Reuertatur puluis in terram suam unde erat, & spiritus redeat ad Deum qui dedit illum*. Ioann. 19. *In manus tuas Domine commendo spiritum meum. Et inclinato capite tradidit spiritum*: in Scripturis autem sanctis Angeli spiritus nuncupantur, ut patet ex illo Psalmi 103. *Qui facit Angelos suos spiritus*. Et in Euangelio demon *spiritus immundus vocatur*. Et Lucas Act. cap. 23. pro eodem reputat Angelum, & spiritum, dum ait: *Sadducei dicunt non esse resurrectionem, neque Angelum, neque spiritum*. Pharisæi autem utraque confitentur, resurrectionem scilicet, & Angelum atque spiritum, quæ pro eodē accipiuntur: error quippe Sadducæorum inde ortum habuit, quòd non credebant esse res nisi corporeas, ideòque negabant Angelos esse, supponentes nomine Angelorum res incorporeas significari.

Tertiò probatur, quoniam cum Christus Luc. 8. spiritum immundum interrogaret: *Quod tibi nomen est, respondit, Legio*, additque Euangelista: *Quia intrauerant demonia multa in eum, & rogabant illum ne imperaret illi, ut in abyssum irent*. Legio autè demoniorum sex mille sexcentos sexaginta sex cōplectitur. Cum ergo si demonia corporea sint, sit prorsus incredibile vnum hominem tot posse capere: consequens profectò est, demonia corporea non esse.

Quartò, cum intellectus non sit actus corporis, neque in organo resideat corporeo, sanè si Angeli, qui intellectu præditi sunt, corporei essent, constarent corpore & animo spirituali, in quo solo resideret intellectus: non secus atque homo constat corpore & animo intellectuali, in quo residet intellectus: sed substantia intellectualis non vnitur corpori, nisi propter actum intelligendi, ut videlicet mediantibus viribus sentientibus ministrantur phantasmata, ac species ad intelligendum proportionate & accommodatæ: ergo si in Angelo datur intellectualis animus corpori vnitus, utique in Angelo erunt sensus, & per consequens complexio ad sensum necessaria, atque adeò Angelus poterit suapte natura corrumpi, indigebitque nutritione ac cibo, non secus ac cætera animalia: cum ergo hæc absurda sint, dicendum profectò erit, Angelos esse incorporeos. Confirmari potest hæc ratio, quoniam Angelus, neque ad intelligendum & volendum, neque ad motum ab vno loco in alium indiget corpore, neque designabitur aliqua alia operatio, ad quam corpore indigeat: ergo non est ei corpus collatum ab autore nature.

Quintò, si Angeli essent corporei, demones non possent moueri tanta celeritate, quanta compertum est eos moueri, & quantam innuit testimonium illud Iob 1. *Circuui terram & perambulauit eam*: neque possent mouere tanta celeritate, quanta compertum est eos mouere homines. Item Angeli mouetes cælum non possent esse penetratiue cum cælo: quare indigerent cavitatibus in cælo, in quibus residerent, & vnde mouerent orbem: cumque incredibile sit vnum Angelum ambire totam circumferentiam cæli, præsertim si Angeli sint corporei, sanè vel dicendum esset eos deferri cum orbibus in ipsis cavitatibus, vel dari intra cælos aliud corpus, ne cum cælo pertransit, Angelusque reliquit aliquid cavitatis, detur in ea spatium vacuum. Præterea cum cōmuni sententiā sit Angelos in cælo fuisse creatos, indeque demones corruisse per peccatum, imò

id innuat apertè Scriptura sacræ trāsire nequiuissent per cælum, nisi vel cælum distrūperetur, vel interueniret miraculū: quæ omnia absurda sunt. Itē quoniam dæmones ante peccatum, & Angeli boni ante beatitudinem, nequiuissent esse in cælo, nisi essent in eo vacuitates replere corpore aliquo fluido, quod cederet Angelis cum de vno loco tranfire vellent in aliū. Postremò, si Angeli essent corporei, nō possent mouere orbis tanta celeritate, quanta eos mouent, & defatigarētur: quæ omnia cum absurda sint, dicendum est Angelos esse incorporeos: quod etiam affirmat Arist. 12. Metaph. tex. 49. aliisque in locis.

D. Dionysii
Areopagita
in hac esse
sententia.

Accedit, quòd hæc est aperta sententia Dionysij Areopagita, cuius auctoritas, tum in aliis omnibus, tum præcipuè circa ea, quæ ad Angelos spectant, est maxima. Quarto namque capite de diuinis nominibus: *Deus*, inquit, *per se, ipsaq̄, essentia sua, iis que sunt omnibus pro eorum captu totius bonitatis radios emittit. His radiis scilicet ac influxu) consistunt omnes: & que ratione cernuntur (quasi dicat non sensu) & qua mente prædita sunt essentia, atque virtutes & actiones. Horum vi sunt, vitæque habent sempiternam, & qua immitti non potest, ab omni interitu, morte, materia, ortuque soluta ac libera, neque in eas cadit instabilis, fluxa, & que aliàs aliter fertur mutatio: ea denique, & ut corporea ac materia vacantes intelliguntur: & ut mentes præstanti modo intelligunt, &c. Et infra: Angeli ad Dei similitudinem, quoad eius fieri potest, expressi sunt, bonitatisque speciem præ se ferunt. Et rursus: Imago, inquit, Dei est Angelus, latentis lucis declaratio, speculum nitidum, perlucidissimum, integrum, incorporeum, non inquinatum (loquitur de bonis) quod recipit vniuersam, si fas est dictis figura diuina bonitatis pulchritudinē. Sanè si corporei essent, non quoad fieri posset, essent ad Dei similitudinem expressi, neque vniuersam figuræ diuinæ bonitatis pulchritudinē reciperent, quandoquidè magis Deo essent similes, si corpore carerent: nullūque negare potest per Dei omnipotentiam esse posse creaturas incorporeas præditas intellectu, quippe cum id nullam contradictionem inuoluat. Atque hoc est, quòd D. Thomas intendit ratione naturali, quæ in corpore articuli cōfiscit, nēpe quòd cum creaturæ intellectuali nō repugnet, ut sit prorsus incorporea: eò quòd intellectus ex natura sua, actūque intelligendi minime à corpore pendeat, tamquā à subiecto: pulchritudo verò vniuersi postulet, ut ea natura, si esse possit, sit, ut in hoc vniuerso dentur omnes gradus, saltem in genere, qui esse possunt, concedendum est eam naturam esse in hoc vniuerso. Est verò solum ratio congruentiæ, quòd Deus id ita disposuerit. Capite præterea 7. de Angelis ait Dionysius: *Ab omni materia, multitudinēque (id est, partium cōpositione) & admixtione soluta ac libera mentes sine materia equaliter, &c. Item de cœlesti Hierarchia, cap. 1. & 2. ac aliàs sæpe docet Angelos esse materiæ expertes, corporèque & figura, solaque mente concipi ac videri posse.**

D. Gregor.
Nyssenus.

In eadem sententia sunt qui sequuntur. Gregorius Nyssenus in libro de oratione, in expositione illorum verborum, hæc voluntas tua: *Omnis, inquit, creatura rationalis partim in incorpoream, partim in corpoream naturam diuisa est. Est autem Angelica quidam incorporea, altera vero species nos sumus. Atque illa quidem incorporea cum sit, sola mente comprehenditur.*

D. Chrysof.

Chryostomus, cum aliàs sæpe, tum homil. 22. in Genesim, Angelum incorpoream spiritualémque esse naturam affirmat, ideòque concumbere, generatèque ex mulieribus nequiuisse.

D. Cyrillus.

Cyrillus lib. 4. in Ioan. cap. 10. *Furoris*, inquit, *penitus plenum est, Angelos qui natura incorporei sunt,*

A rudiori vii alimento putare: patet enim quia spiritus sunt, naturæque intellectus.

Gregorius 4. lib. Dialogorum, cap. 29. quo in loco D. Greg.

ex eo probat animas pati posse ab igne corporeo inferni, quia Angeli etiam, cum sint incorporei, ab eo discruciatū. Atque in persona Petri, quem respondentem introducit, subiungit: *Nemo sanè sapiens Angelos esse incorporeos negabit.* Vnde ad locum ex homilia de Epiphania, supra pro contraria sententia relatum, responder D. Thomas quæstione sequenti artic. 1. ad secundum, Gregorium in eo loco metaphoricè appellasse Angelum animal rationale, propter similitudinē rationis, quā cum homine habet.

B Ad illum ergo locum Genes. 6. à quo multi ducti sunt in eam sententiam, ut dicerent Angelos esse corporeos, dicendum est, duobus modis exponi.

Altero ita, ut nomine filiorū Dei intelligantur posterī Seth, qui erant iusti & sancti, atque ad eò Dei filij per adoptionem, nomine verò filiarum hominum, intelligantur filia de stirpe Cain, quæ erant pessima. Eaque de causa Seth cauerat, ne posterī sui contraherent matrimonia cum posteris Cain. Hoc modo exponunt eum locum Augustinus 15. de ciuitate Dei, cap. 23. q. 3. in Genesim. Chylostomus homil. 22. in Genesim. Cyrillus lib. 9. contra Iulianum, Theodoretus, Gennadius, Albinus, Eucherius, Rupertus dum interpretatur eum locum, Cassianus collat. 8. cap. 23. & plerique alij.

C Altero modo exponitur, ita nimirum, ut nomine filiorum Dei, intelligantur filij iudicum, principum, ac potentum: nomine verò filiarum hominū intelligantur communes, plebeiaque mulieres, quasi per potentiam & tyrannidem filij potentum acceperint pro arbitratu mulieres, quacumque volebant, eisque abusi fuerint: affuevit autem sacra Scriptura retores ac potentes Deos appellare. Cum enim Deus à prouidendo & præuidèdo, ut in superioribus cum Dionysio, Clemente Alexandrino, Damasceno & aliis explicauimus, dictus sit, retores aut potentes, quorum est prouidere & præuidere ea, quæ ad reliquos spectant, dicuntur etiam Dij iuxta eius vocabuli significationem. Vnde Exodi 7. ait Dominus ad Moysen: *Eccc constitui te Deum Pharaonis*, id est, principatum ac imperiū super illum habentem, ratione eorum, quæ contra illum exerceat. Et cap. 22. *Dominus domus applicabitur ad Deos*, id est, ad iudices. Et rursus: *Dis non detrahes*, id est, maioribus ac rectoribus, quibus parere debes. Plal. 81. *Deus stetit in synagoga Deorum*, id est, rectorum ac potentum. Plal. 49. *Deus Deorum locus est*, id est, Deus qui creator est principum ac rectorum omnium. In ea denique significatione 2. ad Corinth. 4. Diabolus appellatur à Paulo, *Deus huius sæculi*, id est, princeps & rector malorum, iuxta illud ad Ephes. 6. *Ut possitis stare aduersus insidias diaboli: quoniam non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi retores tenebrarū harum, contra spiritualia nequitia in cœlestibus.* Cum hac expositione cōsentiant Paraphrases Chaldaicæ, translatio Sanctis Pagnini, ac Symmachi. Vbi enim in editione vulgata habetur, *filij Dei*, Paraphrases transfert, *filij potentum*, Sanctes Pagninus, *filij iudicum*, & Symmachus, *filij potentum*, ut Hieronymus in quæstionibus Hebraicis paulò post initium refert.

Addere possumus tertiam expositionem eiusdem loci, ut nomine *filiorum Dei*, intelligantur iusti omnes, qui ea tempestate erāt in orbe, quasi sensus sit: *Iusti, filijque Dei per adoptionem, qui ea erāt tempestate, capri pulchritudine mulierum à iustitia deciderunt, adeòque adulteria, & alia flagitia, carnis præter*

praesertim, inundare ceperunt, vt de diluuij tempore Scriptura dicit: *omnis caro corruperat viam suam, dictumque sit ad Noë: Te vidi iustum coram me in generatione hac.* Cum autem natura tunc in suo robore perflueret, luxuriamque intemperantia circa cibum & potum committeretur, id in causa fuit, vt tunc proceriores, ac robustiores homines procrearentur, quam vsquam antea, aut post diluuium: tamen negandum non sit, & ante illud saeculum, & post diluuium fuisse gigantes aliquos, vt Augustinus 15. de ciuitate Dei, cap. 3. & alij animaduertendum censuerunt.

In responsione ad tertium obserua quod D. Thomas ait, nempe: circumscribi terminis localibus esse proprium corporum: circumscribi vero terminis essentialibus esse commune omnibus creaturis, eod quod vnaquaque finita sit quoad latitudinem perfectionis essentialis. Solius vero Dei esse nullis terminis essentialibus circumscribi: eod quod infinita & illimitata sit perfectionis essentialis.

ARTICVLVS II.

Virum Angelus sit compositus ex materia & forma.

VONIAM inter eos, qui Angelos censent omnino esse incorporeos, non defuerunt, qui nihilominus arbitrarentur eos materia & forma constare, necesse fuit post decisionem quaestionis articuli praecedentis, hanc quoque excitare.

Sententia Auicbron.

Auicbron in libro fontis vitae asseruit, Angelos materia & forma constare, eorumque materiam esse eiusdem rationis ac speciei cum materia corporearum substantiarum. Ducebatur in eam opinionem, quoniam Angeli conueniunt in aliquo cum substantiis corporeis, & in aliquo ab eisdem differunt, arbitraturque differentiam non esse aliud, quam formam, id vero in quo conueniunt esse materiam eiusdem rationis in Angelis & substantiis corporeis: addebat tamen, a natura formae substantiarum corporearum resultare quantitatem in eam materiam, eaque de causa substantias illas esse corporeas, formam vero Angelorum non esse eius naturae, vt ab ea quantitas emanaret, & ideo Angelos esse incorporeos, esto materiam habeant eiusdem rationis cum materia corporum.

Angelus non constare materia.

Præter rationes D. Thomae hoc loco impugnari posset commentum hoc rationibus omnibus, quibus ostendi solet materiam caelorum non esse eiusdem rationis & speciei cum materia rerum inferiorum: omnes enim simili modo probant, in Angelis, suprae natura corruptionis expertibus, esse non posse materiam eiusdem speciei cum materia rerum sublanarium. Quia tamen, vt in tractatu de opere sex dierum dicemus, arbitramur materiam caelorum eiusdem rationis esse cum materia horum inferiorum, rationesque illas nihil valere, eas praetermittimus. Solum ergo addemus eas, quae sequuntur. Prima sit, in quo Angeli & substantiae corporeae conueniunt, est substantia genus supremum in praedicamento substantiae: sed id non est materia, quia materia est ens incompletum, genus autem illud est completum: ergo ex conuenientia in aliquo vniuoco, Angelis cum corporibus communi, perperam colligitur materia eiusdem rationis quae Angelis & corporibus sit communis. Secunda, species omnes colorum habent genus ipsis commune, nempe colorem in commune, differuntque inter se: & tamen

A non constant materia & forma: ergo ex eo quod Angeli conueniant cum corporibus in aliquo vniuoco, differantque ab illis, non recte colligitur eos constare materia & forma: genus namque non est materia, sed habet se instar materiae, & differentia non est forma physica, sed habet se instar formae physicae, vt Aristoteles 8. Metaph. textu 9. est autor, quatenus videlicet genus contrahitur ac determinatur ad speciem per differentiam, non secus ac materia physica determinatur ad speciem per formam physicam: quare necesse non est, ea, quae genere & differentia constant, materia quoque & forma physicis constare: neque in his, quae materia & forma constant, genus est sola materia, aut desumitur a sola materia, sed a materia & forma simul, vt prima de generatione, cap. 4. copiose ostendimus.

B Hoc loco cauetenda est etiam opinio Durandi in 2. dist. 3. q. 1. asserentis, nec Angelos, nec accidentia constare genere & differentia, sed sola composita ex materia & forma substantiali, quasi in iis solum genus & differentia intrinsece includantur, quae materia & forma substantiali constant. Ad genus namque & differentiam, quae partes sunt essentialis, non physicae, sed metaphysicae, satis est distinctio formalis diuersorum graduum in eadem re, partes physicas non habente, repletorum. Quae sane distinctio optimè esse potest in accidentibus, & in Angelis, reque ipsa est, quod Durandus loco citato non aduertit, & ideo inducere conatur opinionem, quae artem praedicamentorum omnino destruit.

Opinio Durandi negat Angelos, & accidentia constare genere & differentia. Reuocatur.

C Diuus Bonauentura in 2. dist. 3. art. 1. q. 1. & 2. si attentè legatur, neque transuerso vngue distat ab opinione Auicbronis quam explicauimus: tamen non innitatur fundamento Auicbronis, sed mutabilitatis quae est in Angelo, ac aliis, quae poteris legere apud eum. Ait namque, non solum Angelos constare

D. Bonauenturae sententia asserentis Angelos materia constare improbat.

D materia & forma, sed etiam materiam Angelorum & corporum, si metaphysice simpliciterque consideretur, esse eiusdem prorsus rationis: a diuersitate vero formarum, quibus in Angelis & corporibus informatur, provenire quod in corporibus quantitatem habeat, diuidique possit, in Angelis vero minime. Quoniam verò opinio satis in se dura est & absurda, neque vlla erat necessitas (si in Angelis animae concedantur) quare illae materiae vniuerentur, cum ex se non minus concedenda sint subsistentes, quam nostrae, neque fuerit ea necessitas, eas vniendi corporibus quae erat in nostris, id quod sufficienter ostendit Angelos non constare anima & materia, & denique quoniam fundamenta D. Bonauenturae nullam continent difficultatem, superuacaneum duxi longiorem circa eam texere disputationem.

E Richardus in 2. dist. 3. art. 1. q. 2. & art. 2. q. 1. & 2. & Aureolus apud Capreolum in 2. dist. 3. q. 1. in argumentis contra primam conclusionem similiter asserunt Angelos, & esse incorporeos, & constare forma & materia, alterius tamen rationis a materia rerum corporearum. Fundamentum Richardi est, quoniam Angelus mouet seipsum quoad cognitionem & alias operationes, quare, inquit, admittenda est in eo pars quae moueatur, & sit potentia passiva, atque adeò admittenda est in eo materia, & rursus admittenda est in eo pars realiter distincta quae moueat & sit actus ac forma: eod quod ex Aristotele 7. & 8. Physicorum, idem non possit mouere seipsum. Hoc tamen argumentum, cui Richardus innititur, dissolutum fuit 8. Physicorum: intellectus enim Angelicus vna cum specie intelligibili concurrens efficienter ad intellectum, solus verò intellectus eam suscipit: vt autem, iuxta sensum Aristotelis eo loco, id non sit, idem

Richardus & Aureoli similes sententia reuocatur.

idem mouere seipsum, factis est quoddam aggregatum ex intellectu & specie distinguatur à solo intellectu tamquam includens ab incluso. Fundamenta Aureoli vide, si placet, apud Capreolum.

Circa responsionem ad secundum & tertium D. Thomae animaduerte, proprium esse materiae recipere formam substantialem: at verò commune esse omnibus substantiis creatis recipere accidentia: quò fit, vt nulla substantia creata sit actus purus eò quòd omnis suapte natura comparatur non solum ad esse existentiae, sed etiam ad alia accidentia, tamquam potentia ad actum. Adde, vt aliquid sit actus purus, necessarium esse, vt numquam sit in potentia, vt in actu exercito existat, sed semper suapte natura existat actu, quod nulli rei create potest conuenire. Eaque est causa, cur neque ipsummet esse existentiae creatum sit actus purus.

ARTICVLVS III.

Virum Angeli sint in aliquo magno numero.

DISPVATIO I.

Aristotele de numero Angelorum sententia resoluatur.

SENTENTIA Aristot. 12. Metaphys. textu 48. fuit numerum substantiarum separatarum, intelligentiarumve, quas Angelos appellamus, esse iuxta numerum celestium motuum, nec plures, nec pauciores. Eo autem loco idem Aristoteles affirmat, motus celestium corporum esse 47. ac proinde totidem solum esse intelligentias. Alij verò affirmant esse 55. motus, & alij pauciores.

Cùm autem intelligentia, neque ad corpora celestia, neque ad eorum motus tamquam ad finem suapte natura ordinentur, eò quòd sint longè excellentioris naturae, idque quod excellentioris est naturae nequaquam ad id quod minus perfectum est ordinatur, perspicuum est, ex numero corporum, aut motuum celestium non sufficienter colligi numerum Angelorum. Danda tamen est venia hac in re Aristotelitum quòd finem illum excellentiorem, ad quem Angeli à Deo sunt conditi, ignorauerit, nempe visionem, amorem, ac fruitionem Dei clarè visi, & vt bonitas, sapientia, & potentia ipsius in eis splenderet: tum etià quòd ad inuestigandas lumine naturali substantias separatas, earumque numerum, non alia sit via, quam motuum celestium. His accedit, cùm Aristoteles Deum agere ex necessitate naturae fuerit arbitratus, sanè nisi iuxta numerum corporum celestium, motuumque eorù illas constitueret, congeretur confiteri substantias separatas infinitas.

Angeli in magno quodam numero sunt.

Prætermissa ergo hac sententia, affirmandum est cum fide Catholica, Angelos in multo maiori quodam numero esse. Probatur ex illo Daniel. 7. *Milia milium ministrabant ei, & decies centena millia assistebant ei.* Apocal. 5. *Audiui vocem Angelorum multorum, & erat numerus eorù millia millium.* Matth. 26. *Exhibebit mihi modo plusquam duodecim legiones Angelorum.* Iob 25. *Numquid est numerus militum eius?* In quem locum, conferens eum cum illo alio Danielis 7. citato, ait Gregorius 17. *Moralium, cap. 9. (alias 7.) Numerus supernorum civium infinitus est (id est, in longè quodam maiori numero) & definitus exprimitur (Danielis videlicet 7.) vt qui Deo est numerabilis esse hominibus innumerabilis demonstratur (iuxta testimonium videlicet Iob 25.) ibidemque dicit Anselmus in illud Apocal. 5. citatum. Dionysius 14. cap. celestis Hierarchia: Hoc etià, inquit, dignum est, mea quidem sententia, spiritali coadornatione, scripta diuina, cum singulorum numeris tradunt,*

A mille millia eorum esse dicere, & decies centena millia, quibus numeris maximos numeros, quos adhibemus, in se reflectunt & augent: atque his planè declarare celestium naturarum, qui à nobis numerari non possunt, ordines. Multi enim sunt beati celestium mentium exercitus, qui infirmum, & contractum numerorum corporum quibus veimur, modum superant, & transeunt, atque scienter definiuntur à sola earum summa, celestique intelligentia ac scientia, quae eis feliciter conceditur à diuina sapientium effectrice, quae vniuersarum rerum singulari modo, & principium est, & causa efficiens essentiae, & vis continens, & complectens determinatio. Quibus verbis docet planè idem, quod Gregorius & Anselmus ex ipso Dionysio affirmarunt, nempe, reflexione seu multiplicatione millenarij per millenarium, longè maiorem numerum, indefinitumque nobis significari: & præterea numerum Angelorum excedere longo interuallo numerum rerum omnium corporearum, tantumque esse, vt Deo quidem, & Angelis ipsis beatis sit cognitus, multum tamen superet estimationem nostram.

Conclusio D. Thomae hoc loco est, substantias immateriales excedere secundum multitudinè substantias materiales, ferè sine vlla cõparatione. Conueniunt verò Caietanus hoc loco, & Ferrariensis 2. contra gentes, cap. 92. non esse intelligendam, de substantiis materialibus quoad indiuidua, quasi Angeli secundum numerum excedant grana arenae, milij, tritici, ceteraque indiuidua aliarum rerum, quae actu sunt, fuerunt, & erunt: id enim incredibile esset: sed de substantiis materialibus quoad naturas specificas, vt innuere videtur D. Thomas artic. sequenti in responsione ad quartum, & inferius qu. 112. artic. 4. ad secundum, dum dicit: *Angelos excedere quoad multitudinè naturas rerum materialium: nomine namque naturarum, species, non verò indiuidua intelligi consueverunt.* Apertius autem se ipsum explicat 2. cõtra gentes, cap. 92. ratione quarta, & de potentia Dei quaest. 6. artic. 6. quibus in locis multitudinè Angelorù cùm multitudinè specierum rerum materialium comparat.

Conclusionem probat D. Thomas: primò, autoritate Dionysij citata. Deinde verò hac ratione. Quia quantò aliqua sunt perfectiora in hoc vniuerso, tantò in maiori excessu sunt creata à Deo intendente perfectionem & pulchritudinè illius: sed sicut in corporibus attenditur excessus secundum multitudinè, ita in rebus incorporeis attendi debet secundum multitudinè: ergo sicut in corporibus, ex quibus constat hoc vniuersum, corpora incorruptibilia, quae sunt perfectiora, quasi sine vlla cõparatione excedunt quoad multitudinè corpora corruptibilia, quandoquidem tota sphaera corruptibilium est modicum quid cõparatione corporum celestium: ita consonum est rationi, vt substantie immateriales, omnium creaturarum nobilissimae, ferè sine cõparatione excedant secundum multitudinè substantias materiales.

Circa hanc rationem aduerte, vniuersum hoc, quod quasi domus, receptaculumque est ceterarum specierum, ex solis corporibus simplicibus tamquàm ex partibus integrantibus constare, vt initio librorum de caelo notauimus: reliquas verò species, vel esse tales, vt earum gratia mundus præcipue conditus sit, vt sunt creaturae libero arbitrio praeditae, vel ad ornatum vniuersi, ministeriumque eiusmodi creaturarum pertinere. Vis ergo rationis D. Thomae est, quòd quemadmodum in partibus integrantibus hoc vniuersum, corpora incorruptibilia, quae sunt nobiliora & perfectiora, quasi sine cõparatione excedunt,

Angeli in magno numero sunt.

MOL
IN
D.

excedunt, quoad magnitudinem, corpora corruptibilia, quatuor videlicet elementa: sic etiam consonum sit rationi, ut inter reliquas species, illa, quae immateriales sunt, quaeque ceteras omnes nobilitate excedunt, quasi sine comparatione superent quoad multitudinem species materiales & corporeas. Et verò ratio solum probabilis, congruentiam ostendens, ut Deus sua libertate ac sapientia id ita constituerit ac fecerit. Ea autem ita explicata, cessant multae obiectiones, quae contra eam poterant cum Durando in 2. dist. 3. q. 4. adduci, ut de auro & gemmis, quae longè excellentiores sunt ferro & lapidibus, & tamè in minori quantitate sunt condita, &c.

Obiectio 3. Adhuc tamen contra eam eo modo explicatam obicit aliquis. Aquam esse nobiliorem terra, & tamen videri minorem terrâ, cum mare in cavitatibus quibusdam terrâ contineatur, vnaque cum terra efficiat vnam sphaeram, ut in tractatu de opere sex dierum ostendemus. Item sol nobilior videtur quàm orbis Martis, & quàm ceteri superiores orbis: ergo ratio illa est nulla, etiâ si de solis corporibus simplicibus, ex quibus hoc vniuersum constat, intelligatur.

Solutio vtriusque simul. Ad hæc argumenta licet possit dici D. Thomam non comparasse singula corpora simplicia inter se, sed totam sphaeram corporum incorruptibilem cum tota sphaera corporum corruptibilem, esto tamen propositio D. Thomæ intelligenda sit vniuersim de partibus omnibus, & singulis, ex quibus integratur hoc vniuersum, dicendum est, intelligendâ esse per se: per accidens verò, quando aliud postulat finis ad quem conditum est vniuersum, posse deficere, quantum finis ipse vniuersi postulat. Quare quia necesse fuit terram esse discooperatam aquis ad procreationem viuientium, quæ gignuntur super terram, ac proinde aquam contineri in cavitatibus terræ, inde per accidens est effectum, ut aqua esset minor, quàm terra: cum tamen longè maior esset futura, si, ut postulat ipsius natura, operiret totam terram, elementatam in eo situ & quantitate essent constituta, quæ natura cuiusque postulat. Quia etiam sol (qui præcipuam habet influentiam in hæc inferiora) nò longè distare debebat ab his inferioribus, ut sua influentia potentius ea attingeret: inde etiam per accidens effectum est, ut contineretur intra alios orbis ipso ignobiliore, ac proinde esset minor illis.

Alia solutio prima. Aliter responderi possit ad eadem argumenta. Ad primum quidem, aquam, etiam in ea quantitate & situ, in quo ad finem vniuersi constituta est, esse maiorem terrâ, si attendatur, non solum ad aquas maris, lacuum, paludum, & fluuiorum, sed etiam ad ingetem illam aquæ copiam, quæ in terra tamquam in spongia infusa per eiusdem meatus, & cauernas fluit, amplissimisque visceribus continetur.

Secunda. Ad secundum verò orbis, sole superiores, esse ipso nobiliores, ut D. Thomas, iuxta Aristotelem eo loco, affirmat 12. Metaph. textu 44. Consonat etiam Aristoteles 2. de celo textu 62. vbi primum mobile (quod credidit esse cælum stellarum) asseuerat esse omnium nobilissimum, & ob id vnicam tantum habere rationem.

DISPUTATIO II.

Vtrum Angeli sint in maiori numero, quàm homines qui sunt, fuerunt, & erunt.

Pars affirm. quæst. Pars, quæ affirmat, suaderi potest, quoniam Angeli custodes sunt ex infimo ordine, ut communiter dici consuevit: vnusquisque autem homo habet suum Angelum custodem, nec dicendum videtur, vnum & eundem Angelum successu temporis

A habere custodiam plurium hominum, quasi post vnus mortem suscipiat custodiam alterius: tum ne dicamus singulos Angelos perpetuè à principio vsque ad finem mundi esse in continua custodia: tum vel maximè, quoniam in die iudicij vnusquisque Angelus solum habebit curam congregandi ad resurrectionem cineres vnus dumtaxat hominis sibi in custodia traditi, illumque comitandi in iudicium. Adde, quòd esto admitteremus vnum Angelum custodire plures homines, adhuc super sunt octo alij chori beatorum angelorum, & demones omnes, qui videntur esse tertia pars angelorum, quos Deus creauit, iuxta illud Apocalyp. 12. *de dracone, qui traxit secum tertiam partem stellarum*: ergo Angeli in maiori numero sunt, quàm homines, qui sunt, fuerunt, & erunt.

B Pars verò, quæ negat, suaderi etiam potest, quoniam probabile est ex hominibus tot, ut minimum saluari, quot angeli ceciderunt, iuxta illud Psalms 109. *Impleuit ruinas*. Dixi, ut minimum, quoniam licet Bernardus sermone 68. in Cantica: Augustinus vel quibus alijs, de diligendo Deo, qui alijs liber meditationum inscribitur, c. 3. & multi alij dicant, ex hominibus reparandas esse ruinas angelorum qui ceciderunt: Anselmus tamen 1. lib. Cur Deus homo c. 18. Augustinus lib. 22. de ciuitate Dei, cap. 1. & in Enchiridium, c. 28. & 29. Gregorius homilia 43. in Euangelia, & multi alij affirmant, multò plures ex hominibus saluari, quàm fuerint angeli qui corruerunt, ut q. 23. a. 7. dictum est: sed plures, quàm duæ partes, imò & quàm quadraginta, hominù damnantur, si cum malis Christianis, infideles omnes computes: cum ergo sola tertia pars angelorum ceciderit, fit ut pauciores angeli, quàm homines qui sunt, fuerunt, & erunt.

C Profectò argumenta hæc rem dubiam in vtramque partem efficiunt, in reque mihi incerta nihil definire audeo. Ad argumentum ergo partis quæ affirmat, responderi potest, nullum esse absurdum si vnus angelus multos homines successiue custodiât. Ad id verò, quod de die iudicij obicitur, dicendum est, angelos bonos solum esse collecturos cineres iustorum, damnatorum verò cineres colligēt demones. In tempore autem, quod antecedit sonitum tubæ, momentumque resurrectionis, vnus angelus, aut demon, minimo negotio colligere potest cineres multorum hominum, quatumuis sint valde dispersi. Præterea dicendum est non satis constare, an tertia pars angelorum ceciderit: locus enim ille Apocalyp. varijs modis exponitur, ut q. 23. a. 7. dictum est.

D Ad argumentum verò partis quæ negat, dicendum est, locum illum Psalms 109. exponi posse de reparandis ruinis, non quidem Angelorum qui ceciderunt, sed hominum deficientium à fide, præsertimque Iudæorum in aduentu Christi ex gentibus, quæ ceciderunt. Aliæ etiam expositiones sunt eiusdem loci. Præterea non constare, quòd tertia pars angelorum corruerit, ut ex varijs alijs expositionibus eiusdem loci quas q. 23. ex parte retulimus est manifestum.

Pars opposita.

Explicatio quæstionis difficultis & incerta. Solutio argum. partis affirm.

Solutio argum. partis negantis.

ARTICVLVS IV.

Vtrum Angeli differant specie.

SENTENTIA D. Thomæ hoc loco, & alibi est Angelos ita inter se distingui specie, ut esse nequeant multi eiusdem speciei. Eius fundamentum est, quia existimatur

D. Thomæ sententia, cuiusque fundamentum.

sumat esse non posse in substantiis pluralitatem numericam, nisi per materiam signatam quantitate: quare cum in Angelis nec sit materia, ex qua constent, nec in quam recipiantur, eo quod sint substantiae subsistentes ac completae, colligit nullos duos Angelos esse posse eiusdem speciei infimae. Imò addit, quod esto haberent materiam quantitate non affectam, ut Auicebron, & D. Bonaventura asseruerunt, duo Angeli non possent esse eiusdem speciei, eo quod tunc principium distinctionis eorum non esset materia secundum diuisionem quantitatis (quae sola in substantiis efficit pluralitatem numericam sub eadem specie) sed secundum diuersitatem potentiarum materiae, quae efficit distinctionem specificam, ut constat in caelis qui ex parte materiae speciei distinguuntur inter se: à substantiis uero sublunariis genere subalterno distinguuntur propter diuersitatem materiae. Arbitratur D. Thomas non solum materiam horum inferiorum esse specie distinctam à materia caelorum, sed etiam materias diuersorum caelorum specie inter se distingui per habitudinem ad formas inseparabiles à materia speciei inter se distinctas, ut primo de caelo explicauimus. Certè si principia D. Thomae tum hoc loco, tum alibi, expendantur, quibus probat Angelos esse non posse eiusdem speciei, existimasse uideatur nulla ratione, etiam diuina potentia, posse esse eiusdem speciei, & in eo sensu eum intelligunt & interpretantur Caietanus, Scotus, & plerique alij. Alij ex sectatoribus D. Thomae uolunt, eum noluisse negare diuina potentia esse posse multos Angelos eiusdem speciei, sed solum iuxta principia Aristotelis, & iuxta id quod ordo uniuersi postulat, experimurque in alijs speciebus rerum, quae corruptioni obnoxiae non sunt.

Angeli plures esse possunt diuina uirtute sub eadem specie infima.

Quicquid autem sit de mente D. Thomae, sit prima conclusio in hoc articulo. Diuina potentia esse possunt Angeli multi eiusdem speciei infimae. Est communis ferè omnium, quam affirmant Alexander Alensis 2. p. q. 20. memb. 6. art. 1. D. Bonaventura in 2. d. 3. p. 2. distinctionis quaest. 1. Scotus q. 3. & 7. Durandus qu. 3. Ferrariensis 2. contra gentes, cap. 93. Capreolus in 2. dist. 3. q. 1. ad secundum Durandi contra quintam conclusionem, & plerique alij, tam ex sectatoribus D. Thomae, quam ex alijs. Probaturque potest primò, quia quod non implicat contradictionem, fieri potest diuina potentia: esse autem multos Angelos eiusdem speciei nullam inuoluit contradictionem. Quod namque ait D. Thomas, materiam signatam quantitate esse principium indiuiduationis, eamque solam esse in causa, quod substantiae multiplicentur numero, & idcirco dari pugnantia, si Angeli sint eiusdem speciei, impugnatum à nobis est 5. Metaph. ubi ostendimus, per differentias quasdam positivas, & reales, ultimòque incommunicabiles, quas Scotus haecceitates appellat, constitui ultimo indiuidua substantiarum, per easque contrahi naturas communes, reddique indiuiduas: porro eiusmodi differentias multiplicari in Angelis eiusdem speciei, nullam omnino inuoluit contradictionem.

Secundò ita conficio argumentationem: Ex eo Socrates non potest concipi uniuersaliter, nec esse quid uniuersale, quia constituitur per gradum quemdam de se incommunicabilem multis: sed si diuina potentia esse non possint multi Angeli eiusdem speciei, id quod iuxta hanc sententiam appellabitur in Angelis speciei infimae, constituetur ultimò per gradum de se, diuina etiam potentia, incommunicabilem multis: ergo sicut Socrates ita est indiuiduum, ut nec sit uniuersale, nec possit concipi uniuersali-

ter, sic etiam illa species, ita erit indiuiduum, ut nec sit uniuersale, nec concipi possit uniuersaliter. Quod ergo autores huius sententiae appellant genus proximum multarum specierum Angelorum, erit species infima, ac proinde dabuntur multi Angeli sub eadem specie infima, quod negant.

Tertiò, autores huius sententiae affirmant, species infimas Angelorum non reddi indiuiduas aliquo alio, sed seipsis, absque alio principio indiuiduationis, esse indiuiduas, fieri uero uniuersales per intellectum. Contra hoc in hunc modum conficio argumentationem. Quod seipso, & non propter aliquod principium indiuiduationis adiunctum, est indiuiduum, per se, & non per accidens, est singulare: quod autem per se est singulare, non potest fieri uniuersale, eo quod denudari nequeat à principio indiuiduationis: ergo quod autores huius sententiae appellant speciem infimam in Angelis, non est species, sed indiuiduum: cum ergo multa huiusmodi contineantur immediatè sub aliqua natura eis communi, ea uero non possit esse genus, sed species infima, eo quod, quae sub illa continentur, non differant specie, sed solo numero, efficitur sanè ut sub eadem specie infima Angelorum contineri possint multi Angeli solo numero inter se distincti.

Aduersus eandem sententiam pugnant tres Parisienses articuli. Nimirum octauus, cuius haec sunt uerba: *Dicere quod quia intelligentia non habent materiam, Deus non potest plures eiusdem speciei facere, error.* 96. qui sic habet: *Dicere quod Deus non potest multiplicare indiuidua sub una specie sine materia, error.* & 191. *Quod forma non recipiant diuisionem nisi secundum materiam, error.*

Verum aduersus nostram conclusionem obicit aliquis. Primò, quod Aristoteles 12. Metaph. textu 49. probat non esse plures numero primos motores, quoniam quae sunt numero, habent materiam, quia tamen caret primus motor: quare arbitratur omnes intelligentias inter se distingui specie, nec posse esse plures eiusdem speciei: unde sententia nostra pugnat cum Aristotele.

Secundò, indiuidua multiplicentur sub eadem specie propter conseruationem speciei, ex Aristotele 2. de anima cap. 4. text. 34. & 35. ergo quando ad conseruationem speciei satis est unum indiuiduum, ut sufficit in speciebus angelorum, non multiplicabuntur indiuidua.

Confirmatur haec ratio, quia in alijs speciebus rerum corruptionis expertium, ut in Sole, Luna, aliisque orbibus caelestibus, unum tantum est indiuiduum uniuscuiusque speciei, constans tota materia, quae forma talis speciei potest informari: ergo etiam in singulis speciebus angelorum erit unum tantum indiuiduum.

Ad primum tamen argumentum, quod contra nos positum est, dices: Mirum non esse, si ut Aristoteles circa numerum intelligentiarum errauit, ita quoque errauerit circa fundamentum illud, cui innititur, ut dicat non posse esse plures intelligentias eiusdem speciei. Nam cum existimauerit Deum agere ex necessitate naturae, si asseruisset, posse multiplicari intelligentias sub eadem specie, sanè, vel inuitus concessisset, Deum infinitas actu intelligentias produxisse, quia produxisset omnes, quae possent multiplicari, haec autem essent infinitae: id quod ne concederet, quaesiuisset uideatur effugium illud asseuerandi indiuidua non posse multiplicari, nisi per materiam, cui quadam ex parte suffragabatur experientia rerum, quae sub sensum cadunt. Autoritas uero Aristotelis, studiumque cum ipso confici-

consentiendi, videtur in eam rem adduxisse Diuum Thomam, vt eandem complecteretur sententiam, quam alioquin numquam asseruisset.

Ad 2. Ad secundum dicendum est, non illam solam esse rationem & causam finalem, cur multiplicentur indiuidua eiusdem speciei, sed, praeter eam, esse multas alias. Deus enim creare potuit multos angelos eiusdem speciei, vt illis communicaret suam beatitudinem, atque vt in eis omnibus notam faceret misericordiam & bonitatem suam: quemadmodum condidit multos homines, non tam propter conseruationem speciei, quam vt in multis sua misericordia & bonitas splenderet, splendente simul ipsius iustitia in aliis, quos propter ipsorum delicta punit.

Ad confirmationem dicendum est, propterea in illis speciebus esse vnum tantum indiuiduum, quia ad conseruationem speciei, & ad optimam constitutionem, finemque vniuersi, vnicum sufficiebat, non vero quod diuina potentia esse non possent plurima cuiusque illarum specierum. Vt enim condidit hunc mundum, & condere potuit multos alios huic perfimiles, qui constarent corporibus simplicibus eiusdem speciei infimae cum corporibus huius vniuersi.

An vero de facto sint plures angeli eiusdem speciei? Augustinus in Enchirid. cap. 58. Quid inter se distent, inquit, quatuor illa vocabula, quibus vniuersam ipsam caelestem societatem videtur Apostolus esse complexus, dicendo, siue sedes, siue dominationes, siue principatus, siue potestates, dicant, qui possunt probare quod dicunt. Ego me ista ignorare confiteor. Et de Genesi ad literam lib. 12. cap. 29. Potest, inquit, fieri, vt etiam in spiritalibus (id est, non solum in caelis, de quibus proximè fuerat locutus) vel intellectualibus multos quosdam gradus quisque esse concedat, aut ipsos, si possit, ostendat, eosque distinctos iuxta aliquem prouentum magis vel minus illustrium reuelationum. Et paucis interiectis: Sed quot, & quanta singulorum generum sint differentia, vt in vnoquoque aliud alio gradatim superetur, ignorare me fateor. Et libro contra Priscillianistas ad Horosium cap. 11. Esse itaque sedes, dominationes, principatus, potestates in caelestibus apparatibus firmissime credo, & differre inter se aliquid, indubitata fide teneo. Sed, quò me contemnas, quem magnum putas esse Doctorem, quamam ista sint, & quid inter se differant, nescio. Nec ea (anè ignorancia periclitari me puto, sicuti inobedientia, si Domini praecepta neglexero. Damascenus quoque 2. lib. fidei Orthodoxae ca. 3. Sine angeli, inquit, aequales secundum substantiam sint, siue abinuiam discrimen sortiti, nescimus: solus autem, qui fecit ipsos, Deus scit, huius omnia nouit.

Licet autem hac de re nihil sit certum, vt Augustinus & Damascenus dicunt, quia ex Scripturis sanctis nihil certi colligitur & rationibus naturalibus id sufficienter inuestigare non possumus, nihilominus multi Patres innuere videntur, omnes angelos esse eiusdem speciei. Et in primis idem Augustinus in Enchirid. cap. 29. sic scribit. Quia tota natura humana perierat, eò quod tota in protoplasto obnoxia fuerit peccato originali, oportuit hominem reparari: non verò fuisse eandem rationem necessitatis in angelis, eò quod non tota natura angelorum corruerit. Quo in loco sentire videtur, omnes angelos esse eiusdem speciei, indecensque reputat totam aliquam speciem intellectualem frustrari vltimo fine, ad quem condita est: quod tamen sequitur ex opinione asserendum nullos duos angelos esse eiusdem speciei. Deinde Gregorius Nyssenus in libr. de creatione hominis c. 18. affirmat, infinita angelorum millia consistere in eadem essentia: quibus verbis satis aperte docet, omnes angelos esse eiusdem speciei.

Molina in D. Thom.

A Gregorius item Nazianzenus in oratione in laudem virginitatis, Omnes, inquit, inter se miro iuncti concordia nexu, idem quisque sibi, natura est omnibus vna, vnaque mens, similique Dei rapiuntur amore. Athanasius in quaestionibus ad Antiochum, aut quicumque alius eorum autor: Sicut, inquit, angeli vnius speciei sunt, ita credimus de nostra natura. Et quaest. 8. sic loquitur: Substantia certe, vt hominum, sic & angelorum est vna. Vbi etiam addit Gregorium Nyssenum esse in eadem sententia. Basilius 3. lib. contra Eunomium: Angeli, inquit, omnes, vt appellationis vnius, sic eiusdem etiam sunt natura inter se. Et paulò post: Sicut inter angelos quidam officio, auctoritate, dignitate excedunt alios, & tamen omnes sunt eiusdem natura & essentia: ita Spiritus sanctus licet ordine originis sit tertius in gloriosissima Trinitate, est tamen eiusdem naturae cum Patre & Filio. Vnde post multa eo loco de inaequalitate angelorum, quoad officia, dignitatem, & auctoritatem subiungit. Quorsum haec oratio? Quod non omnino si quid ordine ac dignitate secundum, aut tertium est, id & naturam alteram habet. Nam Angelorum alius princeps, alius subditus, & tamen omnes Angeli natura sunt, & in dignitate quaedam diuersitates, in natura verò communitas est. Et stella stella praestat in gloria, & natura stellarum omnium vna est. Et mansiones multae apud Patrem, id est, dignitatum diuersitates, glorificationum verò vna natura est. Damascenus etiam in elementario (si tamen eius est opus) lib. 1. c. 7. scribit: Ea, quae sola indiuidua continent, speciei infimae vocari. Eiusmodi, inquit, sunt Angelus, equus, &c. Et Anselmus lib. 2. Cur Deus homo, c. 21. Omnes, inquit, Angeli sunt vnius naturae. Potest confirmari haec sententia, quoniam ex natura rei facilius soluetur amicitia inter eos, qui sunt eiusdem, quam diuersae naturae & speciei. Vnde Ecclesiast. 13. dicitur, Omne animal diligit sibi simile: cum ergo inter angelos beatos sit summa perfectissimisque amicitia & consensus, sit vt omnes angeli sint eiusdem speciei.

Sit nihilominus 2. conclusio in hoc articulo. Probabile est multos angelos de facto esse eiusdem speciei. Haec consonat testimoniis Patrum citatis, estque communior inter Doctores Scholasticos. Eam affirmant Alexander Alensis, D. Bonau. Scotus, Durandus, Marfilus, Gabriel, locis citatis, & plerique alij. Potestque confirmari, quia fieri potest vt sint multi angeli eiusdem speciei, vt ostensum est: cum ergo illos, sicut & homines, praecipue condiderit, vt eos sempiternae beatitudinis participes efficeret, incredibile sanè est in tam ingenti angelorum multitudine nullos duos angelos effecisse eiusdem speciei, cum tamen ad eundem finem tam multos homines eiusdem speciei procrearet. Nec vllum reputo absurdum, quòd angeli eiusdem speciei, non solum ad diuersos choros, sed etià ad diuersas hierarchias pro diuersitate meritum pertineant, quibusdem pro libertate sui arbitrij melius, quam aliis, cooperantibus cum gratia Dei: quippe cum, sicut mereri, & demereri, ita intensius, & remissius poterint operari, in variisque operibus se exercere, quorum quaedam ex suo obiecto essent meliora, magisque meritoria, quam alia. Confirmari verò id potest, quoniam ex hominibus, qui eiusdem sunt speciei, quidam pro libertate sui arbitrij operantur magis strenue, quam alij: eaque de causa assumuntur ad altiore gradum gloriae, quam alij: ergo idem esse potuit in Angelis eiusdem speciei: D. Thomas tamen arbitrat, Angelos, quò perfectiores in naturalibus, è maiori conatu operatos fuisse, plusque meruisse, assumptisque esse ad altiore gradum gloriae: sed de hac re inferius.

Sacra cõclusio. Multos angelos de facto esse eiusdem speciei valde est probabile. Angeli eiusdem speciei ad diuersos choros, indè hierarchias pertinere poterit.

Z z Tertia

Angeli omnes eiusdem esse speciei multi patres innuunt.

*Tertia conclusio.
Non omnes
Angeli eiusdem
speciei quam sit
probabile.*

Tertia conclusio. Probabile est, non omnes Angelos esse eiusdem infimae speciei. Probatur primo, quia inter demones quidam videntur superiores, & potentiores aliis: id autem non videtur aliunde provenire, quam ex eo, quod sunt impares in naturalibus, pertinentque proinde ad diuersas species: imparitas namque in naturalibus in iis, in quibus non prouenit ex varia complexione, qua forma vnitri potest materiae, vt accidit in rebus materialibus corruptioni obnoxii, non videtur posse esse sine distinctione specifica in essentialibus: praesertim in substantiis indiuisibilibus, quae omni Physica compositione carent, quales sunt Angeli. Secundo, auctore Dionysio, Angeli quod superiores & perfectiores sunt, eod perpauciores & vniuersaliores species ipsis congenitas intelligunt, vt inferius videbimus, esse autem innatum & commensuratum intelligere per pauciores, aut plures species, & per vniuersaliores aut minus vniuersales, non aliunde potest euenire, quam ex diuersitate essentiali ac specifica in natura: ergo Angeli creati non omnes sunt vnius speciei infimae. Tertio, supra omnes species substantiales creatas potest Deus in infinitum creare alias substantiales perfectiores, vt fert communis sententia Doctorum: potestque probari, quia id non inuoluit contradictionem: durum autem videtur admittere posse dari substantiam, quae non sit intellectualis, ac liberi arbitrij, ac proinde, quae non sit ad imaginem & similitudinem Dei, & tamen sit perfectior substantia intellectuali libero arbitrio praedita, & ad imaginem & similitudinem Dei condita: & cum substantia spiritualis ac intellectualis perfectior sit corporali, vtique species illae substantiales superiores omnibus creatis, spirituales ac intellectuales erunt, atque adeo erunt Angeli: quo fit, vt sub natura angelica plures species contineri possint, quam vna: cum ergo verisimile non sit, in tanta multitudine Angelorum ad diuersas Hierarchias & choros pertinentium, Deum non creasse multas species, praesertim cum sub natura angelica in comune possint in infinitum species multiplicari: concluditur, vt sub natura angelica sint multae species de facto creatae. His accedit, ad pulchritudinem, ornatum, & perfectionem patriae ac curiae caelestis expedire, vt sint multae species Angelorum, cum sub vna natura angelica esse possint.

*Ad patrum
testimonia
qua innuunt
Angelos omnes
esse eiusdem
speciei.*

Ad testimonia Sanctorum, quae pro parte contraria sunt citata, dicendum est. Vel nomine, *natura, substantia, ac speciei Angelicae*, intellexisse eos naturam & speciem subalternam, non vero infimam: vel certe, eos Patres fuisse illius sententiae, praesertim cum multi ex illis crederent Angelos esse corporeos: cum qua sententia plus cohaeret assertio dicens omnes Angelos esse vnius speciei infimae. Ex testimonio vero Augustini solum colligitur, ex nulla specie infima Angelorum tot corruisse, vt non remanserint aliqui, in quibus species illa non frustraretur beatitudine, ad quam fuit condita. Ex aliis autem Augustini testimoniis constat Augustinum & Damascenum dubitasse, plusque propendisse Augustinum in eam sententiam, vt diceret, sub natura angelica esse aliquas species infimas.

Circa responsionem ad primum obserua: differentiam esse aliam naturam a genere posse intelligi duobus modis. Vno ita, vt sit distinctus gradus essentialis superadditus generi, ab eoque formaliter distinctus. Altero ita, vt sit alia natura, a qua emanet alia potentia, & aliud opus vitae. Primo modo semper differentia est alia natura a genere: non vero secundo modo. Quando ergo ait Diuus Thomas hoc loco, differentiam non semper esse aliam naturam a

genere, intelligit secundo modo, & non primo. Quare vis solutionis D. Thomae haec est. Non quaecumque conueniunt in eadem natura secundo modo, hoc est, in ea re, a qua emanat eadem potentia & operatio vitae secundum speciem infimam, esse eiusdem speciei infimae: alioquin bruta omnia, vel saltem ea quae perfecta sunt, essent eiusdem speciei infimae, aut certe oporteret esse in eis aliam perfectionem formam, quam sensitivam, a qua scilicet emanaret alia potentia, aliudque opus vitae perfectius, quam sit sensitivum: vtrumque autem est aperte falsum.

ARTICVLVS V.

Vtrum Angeli sint incorruptibiles.

ONCVLVSIO est: Angeli suapte natura sunt incorruptibiles. Probatur primo, quia res subsistens non aliter corrumpitur, quam per expulsionem, seu separationem

formae a materia, aut per separationem partis integrantis a parte integrantis (si sit sermo de corruptione impropria, qua totum aliquid desinit esse per separationem partis integrantis, vt lignum per diuisionem sui in duas medietates) sed angeli neque materia habent, neque partes integrantes, eod quod sint formae simplices ac subsistentes: ergo corrumpi nequeunt suapte natura. Hanc rationem inuinit Genadius in libro de Ecclesiasticis dogmatibus ca. 13, in tertio tomo operum Augustini, dum inquit: *Immortales esse credimus intellectuales naturas, quia carne carent, nec habent quo cadant, vt resurrectione egeant post ruinationem necessaria.* Secundo, id, quod habet rationem primi subiecti & primae potentiae, non potest corrumpi, etiam in ipsismet rebus corruptioni obnoxii, vt de materia prima constat: quod enim est primum subiectum, nequit produci de aliquo,

ac proinde solum produci potest de nihilo & per creationem, parique ratione solum potest desinere esse per annihilationem: cum nihil illius remanere possit: sed substantia Angeli est primum subiectum, & prima potentia in facto: ergo corrumpi nequit, neque aliter potest incipere esse, quam per creationem, aut desinere esse, quam per annihilationem Deo subtrahente influxum, quo ei esse de nihilo confert, eamque conseruat. Tertio, quod corrumpitur, corrumpitur in suum contrarium, aliquidque corrupti remanet: alioquin desinit illius esset annihilatio, & non corruptio: sed Angelo nihil est contrarium, neque est aliquid in eo, quod remanere possit ipso desinente: ergo Angelus suapte natura corrumpi nequit. Accedit in confirmationem huius conclusionis illud Dionysij 4. cap. de diuinis nominibus: *Intellectuales substantiae vitam habent sempiternam, & qua immutari non possunt, ab omni interitu, morte, materia, ortuque soluta ac libera.* Quaedam ex rationibus D. Thomae in hoc articulo breuitatis causa omitto: quoniam plus difficultatis in eis defendendis, quam vtilitatis & probabilitatis cerno. Caietanus tamen hoc loco, Ferrariensis 2. contra gentes, & alij eas conantur defendere.

Nihilominus tamen impugnabit aliquis conclusionem haecenus probatam. In primis, opponendo illud 1. ad Timotheum 6. *Qui solus habet immortalitatem: loquitur autem Paulus de Deo: ergo Angeli mortales sunt, atque adeo corrumpi possunt.*

Deinde illud 6. Synodi in Epist. Sophronij, quae habetur actione 11. atque a Concilio. tamquam orthodoxa recepta est actio 13. *Intellectualia & immutabilia nullatenus quidem moriuntur, neque corrumpuntur.*

Angeli suapte natura sunt incorruptibiles.

Obstaculum.

Secundo.

intra quod sensibilia desunt, atque pertranscunt: non tamen sunt immortalia per naturam, neque in essentiam incorruptibilem transcunt, sed gratiam eis largitus est, a corruptione ea, & a morte coercerem. Sic hominum anima permanent incorrupta, sic Angeli immortales perseverant, non naturam re. vera, sicut asserunt incorruptam, propriæ immortalitatem habentes essentiam, sed gratiam a Deo sortiti sunt, que immortalitatem largitur, & incorruptionem eis prouidet, sed non idcirco, quod hominum anima gratia Dei incorruptionem receperunt, qua omnibus creaturis naturaliter insidet, ideo & ante corpora eas fuisse suspicabimur. Hæc Sophronius ibi.

Tertia. Accedit illud Damasceni 2. lib. fidei orthodoxa ca. 3. Angelus est substantia per gratiam, non per naturam, immortalitatem consecuta. Atque illud Bernardi 5. de consideratione ad Eugenium ca. 4. ubi de Angelis beatis ait: Corpore aethereo, immortalitate perpetua, impassibiles, non creatos, sed factos, id est, gratia, non natura.

His tamen non obstantibus dicendum est, adeo certam esse conclusionem D. Thomæ, vt contrarium sit periculosum in fide. Ac in primis, quod Angeli, sicut & animæ rationales, & homines post diem iudicii, numquam sunt interituri, adeo certum est, vt contrarium sit error in fide: id quod affirmant Sophronius, Damascenus, & Bernardus in testimoniis relatis. Præterea præmium & supplicium, tam bonorum & malorum hominum, quam Angelorum, æternum erit: ergo Angeli, tam boni quam mali, durabunt in perpetuas æternitates. Consequencia est manifesta, & antecedens patet ex illo Matt. capit. 25. Discedite a me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & Angelis eius. Et subiungitur: Ibi erit in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam. Iudas etiam in sua canonica: Angelos, inquit, qui non seruauerunt suum principatum, sed dereliquerunt suum domicilium, in iudicium magni Dei vinculis æternis sub caligine referuauerunt. Luca cap. 20. Illi, qui digni habebuntur saculo illo, & resurrectione ex mortuis neque nubunt, neque ducunt uxores, neque ultra mori poterunt: æquales enim Angelis sum. His plura alia Scripturæ testimonia addi possent, quæ tacitus prætereo.

Præterea, quod sit periculosum in fide asserere Angelos suapte natura esse corruptibiles, probatur. Quoniam in Concilio Lateranenſi 3. sub Leone 10. Scilicet sic est de anima rationali definitum: Cum diebus nostris nonnulli ausi sint dicere de natura animæ rationalis, quod mortalis sit, aut unica in cunctis hominibus: & aliqui temerè philosophantes (secundum saltem Philosophiam) verum esse asserant, sacro approbante Concilio damnamus & reprobamus omnes asserentes animam intellectualem mortalem esse, aut unicam in cunctis hominibus, & hac in dubium vertentes. Cum illa non solum verè, & per se & essentialiter humani corporis forma existat, sicut in canone Clementis Papa 1. in generali Viennensi Concilio edito continetur: verum & immortalis, & pro corporum quibus insunditur multitudine singulariter multiplicabilis & multiplicata, & multiplicanda sit. Quod manifestè constat ex Evangelio, dum Dominus ait: Animam autem occidere non possunt. Et alibi: Qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam. Et etiam cum æterna poena, & æterna supplicia pro merito vite iudicandis reprobantur. Alias incarnatio, & alia Christi mysteria nobis minime profuissent: nec resurrectio expectanda foret, &c. Caueat deinde Concilium, vt omnes Philosophiæ profectores teneantur hac de re veritatem religionis Christianæ omni conatu manifestam facere, & persuadendo pro viribus docere, ac omni studio Philosophorum aduersantium argumenta (cum

Molina in D. Thom.

A omnia dissolui possint, gludere, atque enodare. Cum ergo Angelus excellentioris, perfectiorisque naturæ sit, quam homo, vt constat, tum ex illo Psal. 8. Minus est cum paulo minus ab Angelis, &c. (qui locus, cum Paulus ad Hebr. 2. eum intelligat, exponatque etiam de Christo, quem patet in donis gratuitis omnibus Angelis esse prælatum, intelligitur sanè quo ad naturam) tum etiam ex ea sententia 2. Petri 2. Angeli fortitudine & virtute cum sint maiores (quam homines scilicet) efficitur planè, vt periculosum in fide sit asserere, Angelos suapte natura esse corruptibiles. His accedit, quod Sophronius eodè modo asseruit Angelos, & animas rationales esse immortales.

B Ad testimonium ergo Pauli, quo pars contraria probari videtur, dicendum est: duplicem esse immortalitatem. Vnam perfectissimam, ac per essentiam, vt potè à nullo alio dependentem, nullique omnino variationi, etiam quoad accidentia, cuiusvis potentie comparatione, obnoxiam. Alteram, per quam aliquid dicitur immortale, quia per causas secundas suapte natura vitam amittere non potest: potest tamen eam amittere per subtractionem influxus Dei, à quo illam accipit. Est deinde hæc vita alicui corruptioni, si nō quoad substantiam, certè quoad accidentia subiecta, nō solum comparatione aliarum causarum secundarum, sed etiam comparatione proprii liberi arbitrii. Priori modo solus Deus est immortalis, atque de ea immortalitate locutus est Paulus eo testimonio. Posteriori verò modo Angeli, aut animæ rationales, sunt immortales. Vnde Ambrosius 3. lib. de fide ad Gratianum c. 2. testimonium illud Pauli enarrans, explicansque longè diuersam immortalitatem esse eam, quam Paulus eo loco soli Deo tribuit, ab ea, qua Angeli, animæque rationales dicuntur immortales, egregiè ait: Non sunt fragilia comparanda diuinis. Vna sola substantia diuinitatis est, que mori nescit. Vnde & Apostolus, cum sciret, & animas, & Angelos immortales, quod solus Deus immortalitatem habeat prædicauit. Na & anima moritur. Anima enim que peccat, ipsa morietur. Nec Angelus immortalis est naturaliter, cuius immortalitas in voluntate est creatoris. Et infra: Alia ergo immortalitas quod datur, alia qua sine capacitate mutabilitatis est semper. Hæc Ambrosius.

Ad primam obiectionem. Duplex immortalitatis genus.

Solus Deus immortalis quo sensu accipiendum.

C Ad autoritates Sophronij & Damasceni dicendum est. Locutos eos fuisse de immortalitate, de qua locutus est Paulus, dum animas & Angelos immortales esse negant per naturam. Vnde Damascenus in eodem capite subiungit, Immortalis Angelus est, non natura, sed gratia: nam omne quod cepit, & desinere suapte natura potest: solus enim Deus semper ens, magis autem & super semper: nam in tempore nequaquam est, sed super tempus, qui temporum est factor. Et infra de Angelis sic loquitur: Non indigent nuptiis, quando quidem non sunt mortales. Cum verò Sophronius & Damascenus affirmant, animas rationales, & Angelos per gratiam esse immortales, nomine gratia, neque donum aliquod supernaturalæ, neque qualitatem aliquam, qua à morte coercerentur, intelligunt, sed liberum, eaque ratione gratuitum Dei influxum, quo vt illis esse de nihilo contulit, ita eos perpetuò per illud in eodem esse conseruat.

D Demum ad testimonium Bernardi dicendum est, verba illa, non creatos, sed factos, id est, gratia non natura limitationem, ac explicationem esse verbi, impassibiles, quod proximè antecesserat: non verò etiam illorum verborum, immortalitate perpetuos. Quare solum voluit, Angelos beatos habere impassibilitatem per gratiam & dona supernaturalia illis collata, non verò immortalitatem.

Secunda, & tertia.

E Quarta. Verba illa, non creatos, sed factos, id est, gratia non natura limitationem, ac explicationem esse verbi, impassibiles, quod proximè antecesserat: non verò etiam illorum verborum, immortalitate perpetuos. Quare solum voluit, Angelos beatos habere impassibilitatem per gratiam & dona supernaturalia illis collata, non verò immortalitatem.

Angeli & anima quo sensu dicantur per gratiam immortales.

Quarta.

